

Άγιο Πνεύμα, Λιμνάκαρος (Ακατολογογράφητη)

Θέση
Λιμνάκαρος

Τύπος

2κλιτος Σταυρεπίστεγος, τύπος Α3

Συντεταγμένες:

Σωζόμενο εικονογραφικό πρόγραμμα¹

Ιερό:

Αψίδα, τεταρτοσφαίριο: (1) Παντοκράτωρ

Τόξο αψίδας Ζώνη 1 (μέτωπο): (2) Μανδύλιο

Νότιος τοίχος: Ζώνη 2 (κάτω): (3) Ιεράρχης

Κύριος Ναός:

Εγκάρσια Καμάρα: Βόρειο τμήμα, (4) Αδιαγνώστη σκηνή / Νότιο Τμήμα, (5) Αδιαγνώστη σκηνή

ΒΔ τυφλό αψίδωμα: (6) Έφιππος στρατιωτικός άγιος

Χρονολόγηση τοιχογραφιών

Η κακή κατάσταση του τοιχογραφικού διακόσμου δεν επιτρέπει την ακριβή χρονολόγηση της ζωγραφικής. Η μορφή του μετωπικού ιεράρχη (3), η οποία διατηρείται καλύτερα υποδεικνύει χρονολόγηση στο 14^ο αι.. Τυπολογικά το αρχικό τμήμα του σταυρεπίστεγου ναού (βόρειο κλιτος) ανήκει στην παραλλαγή Α3.² Όμοιο τυπολογικά

---

¹Σώζονται λίγες τοιχογραφίες στο νότιο κλίτος

² Ορλάνδος, 1935,45-6

μνημείο με το Άγιο Πνεύμα είναι ο Άγιος Γεώργιος ο Ανυδριώτης / Σέλινο Νομός Χανίων, οι τοιχογραφίες του οποίου χρονολογούνται στα 1323.³

Παρατηρήσεις:

Εξωτερικό:

Νότιος Τοίχος. Στο μέσον υπάρχει θύρα, τα θυρώματα της οποίας είναι κατασκευασμένα από γκρίζο ασβεστόλιθο. Το υπέρθυρο είναι ακόσμητο με χαραγμένη τη χρονολογία 1875 (Ag. Pneuma Foto, 01, 05, 06). Το κατώφλι διαμορφώνεται με 2 διαδοχικές κρηπίδες. Ανατολικά υπάρχει γκρίζος ασβεστόλιθος με χάραγμα (λατινικός σταυρός εντός κύκλου) (Ag. Pneuma Foto, 07).

Δυτικός τοίχος. Στο μέσον υπάρχει πρόχειρο ανακουφιστικό τόξο πάνω από θύρα, η οποία τοιχίστηκε σε μεταγενέστερη φάση (διακρίνονται οι ραφές) (Ag. Pneuma Foto, 08-10). Στο σημείο ένωσης του βορείου με το νότιο κλίτος διακρίνεται λιθοσυρραφή (Ag. Pneuma Foto, 11).

Βόρειος τοίχος. Παράθυρο από γκρίζο ασβεστόλιθο, στο άνω τμήμα χάραγμα με χρονολογία 1875 και φυτικό κόσμημα εντός κύκλου (Ag. Pneuma Foto, 14).

Ανατολικός τοίχος: Η αψίδα του βορείου κλίτους είναι διαμορφωμένη εξωτερικά ημικυκλική, με οριζόντιο κοσμήτη στο άνω μέρος (Ag. Pneuma Foto, 16-19). Ο κοσμήτης του βορείου κλίτους συνεχίζεται στο άνω μέρος της νότιας αψίδας.

Υποδομή: Το κάτω μέρος του ναού περιτρέχει χαμηλός τοίχος με πλάτος μεγαλύτερο από της τοιχοδομίας του άνω τμήματος. Πιθανολογείται προηγούμενη φάση ή ύπαρξη υποδομής.

Τοιχοδομία: Αργολιθοδομή με ασβεστοκονίαμα. Η νότια και η δυτική όψη καλύπτονται από τσιμεντοκονίαμα (Ag. Pneuma Foto, 01-05/08)

Στέγαση: Από την αρχική στέγαση διατηρείται η εγκάρσια καμάρα με άξονα Β. προς Ν. (Ag. Pneuma Foto, 01). Στο σημείο ένωσης του δυτικού και ανατολικού θόλου με την εγκάρσια καμάρα διακρίνεται λιθοσυρραφή (Ag. Pneuma Foto, 13). Πιθανώς υποδεικνύεται καθαίρεση των αρχικών καμαρών με άξονα Α. προς Δ. και αντικαταστασή τους από ενιαία επίπεδη στέγαση με άξονα παράλληλο της εγκάρσιας καμάρας. Αυτή η μετασκευή προσδίδει στο μνημείο την ιδιότυπη εξωτερική μορφολογία του.

---

³ Για τον άγιο Γεώργιο τον Ανυδριώτη βλ. Ορλάνδος, 1935, 46 / Gallas, 1983, 153 / Gallas, κ.α., 1983, 232-34 / Bissinger, 1990, στηλ. 953 εικ. 20

Εσωτερικό: *Νότιο Κλίτος* Το δάπεδο είναι στρωμένο με τσιμέντο. Η θύρα του νοτίου τοίχου (1875) έχει καταστρέψει τις τοιχογραφίες του νοτίου τοίχου.

Τυφλά αψιδώματα: Στο ΝΑ τυφλό αψίδωμα έχει εγκατασταθεί τράπεζα. Τα ανατολικά αψιδώματα είναι χαμηλότερα από τα δυτικά.

Δυτικός τοίχος: Διακρίνεται το τοίχισμα της δυτικής θύρας. Πιθανώς είναι η αρχική είσοδος του κλίτους. Στα ανοίγματα επικοινωνίας εμφανή τα σημεία σύνδεσης με το βόρειο κλίτος.

Βόρειο κλίτος: Οξυκόρυφο άτεχνο τυφλό αψίδωμα στα βόρεια. Φορητές δεσποτικές εικόνες στο τέμπλο του βορείου κλίτους (αφιερωμένο στο Άγιο Πνεύμα). Η Αγία Τριάδα (1883).

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ορλάνδος, 1935: Α. Ορλάνδος, «Οι Σταυρεπίστεγοι ναοί της Ελλάδος», ABME A (1935), 41-52.
- Bissinger, 1990: M. Bissinger, λήμμα Kreta, RbK, IV (1990), στηλ. 906-1174, Στουτγάρδη, 1990.
- Gallas, 1983: K.Gallas, "Mittel - und Spaetbyzantinische Architektur der Insel Kreta. Versuch einer Typologie des kretischen Kirchen des 10-17. Jhs", Μόναχο, 1983.
- Gallas, κ.α., 1983: K.Gallas, K. Wessel, M.Borboudakis, Byzantinisches Kreta, Μόναχο, 1983.